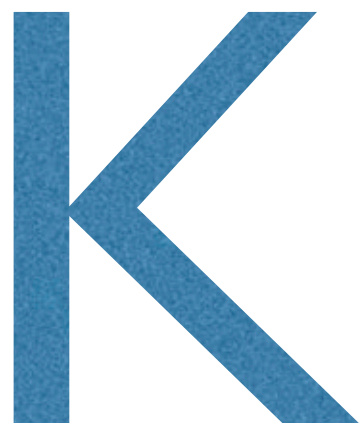

Rätten till konstnärlig frihet och kreativitet

Rapport från den särskilda rapportören
för kulturella rättigheter Farida Shaheed

Konstnärsnämndens skriftserie: 2015.1

Rätten till konstnärlig frihet och kreativitet

Rapport av Farida Shaheed, FNs särskilda
rapportör för kulturella rättigheter

Konstnärsnämndens skriftserie: 2015.1

KONSTNÄRSNÄMNDEN

Konstnärsnämnden 2015

ISBN: 978-91-978001-9-8

D.-nr: KN2015/5442

Författare: Farida Shaheed, FN:s särskilda rapportör för kulturella rättigheter.

Originaltitel och beteckning: Report of the Special Rapporteur in the field of cultural rights, Farida Shaheed: The right to freedom of artistic expression and creativity, United Nations General Assembly, Human Rights Council, A/HRC/23/34, Original: English http://artsfreedom.org/wp-content/uploads/2013/04/A-HRC-23-34_en.pdf
Översättning från engelska till svenska: Språkservice i Solna AB

Ansvarig utgivare: Ann Larsson

Förfrågningar: Bitte Jarl, Konstnärsnämnden

Formgivning: Omslag Mu AB

Tryckeri: Elanders AB

Tel.: 08-50 65 50 00 | www.konstnarsnamnden.se

Förord

Farida Shaheed, Förenta nationernas särskilda rapportör för kulturella rättigheter, har skrivit en uppmärksam rapport om rätten till konstnärlig frihet och kreativitet. Den konstnärliga friheten är en mänsklig rättighet, en rättighet för alla människor. Konst och kultur påverkar oss både som individer och i möten med andra. Konsten är en plats där vi bearbetar hur det är att vara människa. I rapporten gör Farida Shaheed en genomgång av staters skyldigheter att respektera, skydda och uppfylla vissa grundläggande rättigheter för konstnärlig frihet och kartlägger några av de viktigaste begränsningarna som förekommer i lagstiftning och förordningar som inskränker den friheten.

Shaheed skriver bland annat att ”människor i alla samhällen skapar, använder sig av eller relaterar till konstnärliga uttryck och verk”. Konstnärer skapar mening genom att både roa och oroa. Konstnärers uttryck kan skapa nödvändiga och obekväma debatter. Det är denna kraft som bidrar till att den konstnärliga friheten inskränks och ibland censureras. Vad händer i samhällen där den konstnärliga friheten hotas? Och varför hotas den konstnärliga friheten? Motiven för restriktioner utgår från politiska, religiösa, kulturella, moraliska och ekonomiska intressen. För att uppnå (större) konstnärlig frihet ger Shaheed en rad ovärderliga rekommendationer. Det är riktlinjer alla stater bör följa, och dessa är särskilt centrala i texten.

Konstnärsnämnden har låtit översätta texten till svenska för att vi ser att rapporten har stor betydelse för villkoren för konstnärlig frihet, yttrandefrihet och konstnärligt skapande i ett globalt perspektiv. Rapporten ger insikter i konstens betydelse och de begränsningar som görs för att begränsa dess kraft. Det är en viktig referens för att få kunskap om vad som behöver göras nationellt och internationellt för att främja villkoren för den konstnärliga friheten. Rapporten har även en tydlig koppling till den återkommande rapporten *The status of the Artist*, som FN för närvarande arbetar med och som kartlägger konstnärers situation. Konstnärsnämnden har medverkat till att ta fram underlaget om konstnärers villkor i Sverige.

Ur ett svenskt perspektiv kan man se vilken stor betydelse direktstöd till konstnärer har. De konstnärspolitiska stipendierna och bidragen skapar ett viktigt utrymme för konstnärlig frihet som är exceptionellt bland de offentliga kulturpolitiska stöden. Farida Shaheed betonar att konstnärers huvudsakliga hinder för sitt arbete ”har att göra med deras bräckliga ekonomiska och sociala situation” samt att ”statlig kulturpolitik måste ta konstnärliga friheter i beaktande” för stöd och i utformningen av stöd.

Sverige är ett land som i jämförelse med andra länder noga beaktar konstnärers frihet och förutsättningar för konstnärligt skapande, särskilt genom konstnärspolitiken. Konstnärsnämnden har regeringens uppdrag att främja det konstnärliga skapandet genom direktstöd, främjande av internationellt kulturutbyte och genom att främja de ekonomiska och sociala villkoren för det konstnärliga skapandet. Om målsättningen därför är att öka och främja den konstnärliga friheten, så bör konstnärspolitiken lyftas fram.

Ann Larsson
Direktör

Generalförsamlingen

Distribution:
14 mars 2013

Original: Engelska

Rådet för mänskliga rättigheter

Tjugotredje sessionen

Punkt 3 på agendan

Främjande och skyddande av alla mänskliga rättigheter, civila, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, inklusive rätten till utveckling

Rapport från den särskilda rapportören för kulturella rättigheter Farida Shaheed

Rätten till konstnärlig frihet och kreativitet*

Sammanfattning

Den särskilda rapportören för kulturella rättigheter, Farida Shaheed, lämnar in denna rapport i enlighet med resolution 19/6 från rådet för mänskliga rättigheter.

I denna rapport behandlar den särskilda rapportören de flerdimensionella sätt på vilka rätten till den oundgängliga friheten för konstnärligt uttryck och kreativitet kan inskränkas. Hon reflekterar över den globala och växande oron över att konstnärliga röster har blivit tystade och fortsätter att tystas med olika medel och på olika sätt. Denna rapport tar upp de lagar och förordningar som begränsar konstnärliga friheter och ekonomiska och finansiella problem som på ett påtagligt sätt begränsar sådana friheter. De underliggande motiveringarna är oftast politiska, religiösa, kulturella eller moraliska, eller har ekonomiska intressen eller är en kombination av dessa.

Den särskilda rapportören uppmanar stater att kritiskt granska sin lagstiftning och de förfaranden som utgör begränsningar i rätten till konstnärlig frihet och kreativitet, och ta i beaktande sina skyldigheter att respektera, skydda och uppfylla denna rättighet. Den särskilda rapportören noterar att ytterligare diskussioner snarast behöver föras inom flera av de områden hon har studerat.

*Bilagor till denna rapport distribueras endast på de språk som förekommer i inlämnade dokument.

Innehåll

	<i>Punkter</i>	<i>Sida</i>
I. Inledning	1–8	3
II. Rättslig ram	9–39	4
A. Skydd inom universella, regionala och nationella instrument	9–24	4
B. Begränsningar i konstnärliga friheter	25–39	6
III. Begränsningar och hinder: behovet av nationella bedömningar	40–84	8
A. Personer som omfattas	42–43	8
B. Aktörer som inför begränsningar eller skapar hinder	44	9
C. Motiveringar	45–52	9
D. Särskilda åtgärder och förfaranden som påverkar rätten till konstnärlig frihet	53–84	11
IV. Slutsatser och rekommendationer	85–91	16
Bilagor		
I. Svar på frågeformulär om rätten till konstnärlig frihet		19
II. Expertmöte om rätten till konstnärlig frihet (Genève den 4–5 december 2012) – Förteckning över experter		21

I. Inledning

1. Den här rapporten fokuserar på rätten till den oundgängliga friheten för konstnärligt uttryck och kreativitet som skyddas i artikel 15 i den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR) och artikel 19 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR).
2. Konst utgör ett viktigt instrument för alla människor, antingen som individer eller i samverkan med andra, samt grupper om flera personer, för att utveckla och uttrycka sin humanism, hur de ser på världen och åsikter som hör till deras existens och utveckling. Människor i alla samhällen skapar, använder sig av eller relaterar till konstnärliga uttryck och verk.
3. Konstnärer kan underhålla människor, men de bidrar även i sociala debatter, där de ibland bidrar med motsatta åsikter och möjliga motvikt till befintliga maktcentrum. Vitaliteten i den konstnärliga kreativiteten är nödvändig för utvecklingen av levande kulturer och för att demokratiska samhällen ska kunna fungera. Konstnärliga uttryck och verk är en integrerad del av kulturlivet, vilket innebär att utmana förutfattade meningar och att granska de idéer och koncept som finns i det kulturella arvet. Den avgörande funktionen för att införa universella normer för mänskliga rättigheter är att förhindra att vissa perspektiv får godtycklig fördel på grund av deras traditionella auktoritet, institutionella eller ekonomiska makt eller demografisk överlägsenhet i samhället. Denna princip är grunden till varje fråga som kommer upp i debatten om rätten till konstnärlig frihet och kreativitet och möjliga begränsningar av den rätten.
4. Det finns ingen avsikt att föreslå någon definition av konst, eller att föreslå att ytterligare rättigheter för konstnärer bör erkännas. Alla människor åtnjuter rätten till frihet för konstnärligt uttryck och kreativitet, rätten att delta i kulturlivet och att njuta av konst. Alla uttryck, vare sig de är konstnärliga eller inte, förblir skyddade av rätten till yttrandefrihet.
5. Denna rapport syftar till att förstå de utmaningar och hinder som utgör begränsningar för att den konstnärliga kreativiteten ska blomstra och ger särskilda rekommendationer för att övervinna dem. Det tillvägagångssätt som tillämpats är brett. Rapporten behandlar uttrycksformer som kan ha en estetisk och/eller symbolisk dimension och som använder olika medieformer, inklusive men inte begränsat till målning och teckning, musik, sång och dans, poesi och litteratur, teater och cirkus, fotografi, film, arkitektur och skulptur, föreställningar och interventioner i offentlig konst etc., oavsett om innehållet är heligt eller profant, politiskt eller icke-politiskt, eller om det tar upp sociala frågor eller inte. Rapporten erkänner att konstnärlig aktivitet vilar på ett stort antal aktörer som inte kan reduceras till konstnären i sig. Det innefattar alla dem som är involverade i och bidrar till skapande, produktion, distribution och spridning av konstnärliga uttryck och verk. Den särskilda rapportören är övertygad om att konstnärlig frihet och kreativitet inte kan separeras från alla människors rätt att njuta av konst, då begränsningar i den konstnärliga friheten i många fall syftar till att förvägra människor tillgång till viss konst. Det är därför en inskränkning av den konstnärliga friheten när man undanhåller allmänheten kreativa uttryck. Ironiskt nog införs ofta restriktioner på allmänhetens vägnar, vilket medför att allmänheten inte kan göra egna bedömningar.
6. Konstnärliga uttryck och verk blir särskilt attackerade eftersom de kan sända särskilda budskap och uttrycka symboliska värden på ett kraftfullt sätt, eller kan uppfattas som att de gör det. Motiven för restriktioner utgår från politiska, religiösa, kulturella, moraliska eller ekonomiska intressen, och det finns problematiska fall där överträdelser ägt rum på alla kontinenter.¹
7. Frågan om överträdelser när det gäller konstnärlig frihet bör tas upp på ett mer omfattande sätt av mellanstatliga organisationer. Mediers uppmärksamhet kring fall där ett fåtal framstående konstnärer är inblandade tenderar att överskugga den verklighet som många människor involverade i konstnärliga aktiviteter runt om i världen lever i. Initiativ som inrättandet av säkra städer för konstnärer² och förstärkt utveckling av nätverk mellan konstnärer och människorättsförsvarare³ måste stödjas.

¹ Den första världskonferensen om konstnärlig yttrandefrihet, Oslo, 25–26 oktober 2012, <http://artsfreedom.org/?p=4057>.

² Se särskilt Fristäder för författare och kulturpersonligheter (International Cities of Refuge Network), <http://www.icorn.org/>, freeDimensional, <http://freedimensional.org/> och Kartläggning av tillfälliga skydd för

8. För att kunna samla in uppfattningar från stater och andra intressenter har den särskilda rapportören tagit fram ett frågeformulär om rätten till konstnärlig frihet. Det kom in svar från 28 stater och 23 övriga intressenter (bilaga I). Den särskilda rapportören kallade till ett möte med experter i frågan den 4 och 5 december 2012 (se bilaga II), och till ett offentligt samråd den 6 december 2012. Den särskilda rapportören vill framföra sitt tack till alla som bidragit.

II. Rättslig ram

A. Skydd inom universella, regionala och nationella instrument

1. Universella och regionala instrument för mänskliga rättigheter

9. De mest explicita bestämmelserna som skyddar rätten till konstnärlig frihet och kreativitet finns i artikel 15.3 i ICESCR, i vilken stater ”förbinder sig att respektera den frihet som är nödvändig för ... kreativ verksamhet” och i artikel 19.2 i ICCPR, där det anges att rätten till yttrandefrihet omfattar frihet att söka efter, ta emot och föra vidare information och alla slags idéer ”i form av konst”. Artiklarna 13 och 31 i barnkonventionen, artikel 13.1 i Amerikanska konventionen om mänskliga rättigheter och artikel 14 i dess protokoll inom området ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter samt artikel 42 i Arabiska stadgan om mänskliga rättigheter innehåller också sådana uttryckliga bestämmelser. I artikel 27 i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna står dessutom att alla har rätt att ”njuta av konst”.

10. Implicita bestämmelser omfattar de som garanterar rätten till yttrandefrihet eller rätten att ta del i kulturlivet utan särskild referens till konst eller kreativa verksamheter. Relevanta bestämmelser är artikel 19 i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, artikel 10 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, artiklarna 9 och 17 i Afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter och artikel 32 i Arabiska stadgan om mänskliga rättigheter. Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter har påtalat att rätten att delta i kulturlivet medför rätten att delta i, ha tillgång till och bidra till kulturlivet, och omfattar alla människors rätt ”att söka och utveckla kulturell kunskap och uttryck och att dela dem med andra, samt att agera på ett kreativt sätt och delta i kreativa verksamheter”.⁴

11. Andra viktiga bestämmelser kopplade till konstnärliga friheter är relaterade till rätten till åsiktsfrihet och tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet, eftersom konst också är ett sätt att uttrycka trosuppfattning och att utveckla en syn på världen. För många människor är upplevelser i de estetiska dimensionerna av livet nära sammankopplat med det heliga eller gudomliga. Rätten till konstnärlig frihet är även relaterad till a) rätten till fredliga sammankomster, b) rätten till föreningsfrihet, inklusive rätten för konstnärer och upphovsmän att bilda och gå med i fackföreningar, c) rätten att dra fördel av skydd av moraliska och materiella intressen som är ett resultat av litterära eller konstnärliga produktioner till vilka en person är upphovsman, och d) rätten till fritid.

12. Bestämmelser ska införas utan varje form av diskriminering, som till exempel ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åsikt, nationell eller social härkomst, egendom, födsel eller annan status, så som framgår av artikel 2 i ICESCR och ICCPR. I artikel 5 e (vi) i den internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, artikel 13 c i konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, artiklarna 43 och 45 i konventionen om skydd för alla migrerande arbetare och deras familjemedlemmar, och artikel 21 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning påtalas att alla människor, oavsett deras särskilda situation eller status, har rätt till konstnärlig frihet och kreativitet.

13. Artikel 27 i ICCPR är avgörande för att garantera konstnärlig frihet för personer som tillhör etniska, religiösa eller språkliga minoriteter. Särskild

människorättsförsvarare som är i fara inom och utanför EU (Mapping of temporary shelter initiatives for Human Rights Defenders in danger in and outside the EU), slutrapport, februari 2012.

³ Se särskilt Nätverket för konst och yttrandefrihet (The Arts and Freedom of Expression Network), <http://artsfex.org>.

⁴ E/C.12/GC/21, punkt 15 a.

uppmärksamhet ska även ges till artikel 31 i förklaringen om urbefolkningars rättigheter.

14. Viktiga positiva skyldigheter överläts på stater. I enlighet med artikel 15.2 i ICESCR och artikel 14 i San Salvador-protokollet måste stater vidta nödvändiga åtgärder för att bevara, utveckla och sprida kultur, vilket även omfattar konsten. I artikel 30 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning uppmanas till åtgärder för att ge personer med funktionsnedsättning möjlighet att utveckla och använda sig av sin kreativa, konstnärliga och intellektuella potential. Artikel 42 i Arabiska stadgan om mänskliga rättigheter betonar att stater ska arbeta tillsammans och utöka samarbetet mellan dem på alla nivåer. Det ska ske med fullt deltagande av intellektuella och uppfinnare och deras organisationer för att utveckla och införa program för fritid, kultur och konst.

15. Få beslut inom FN-systemet berör konstnärlig frihet. I FN:s meddelande 926/2000 från 2004 gällande en konstnär, Hak-Chul Shin, som hade dömts för en målning som ansetts vara ”ett uttryck som gynnade fienden” och brutit mot den nationella säkerhetslagstiftningen fann kommittén för de mänskliga rättigheterna att Republiken Korea hade brutit mot artikel 19 i ICCPR. Arbetsgruppen mot godtyckligt frihetsberövande förklarade i sitt yttrande 32/2011 att Lapiro de Mbanga, en berömd musiker och kompositör från Kamerun, hade frihetsberövats godtyckligt för att ha utövat sin legitima rätt till yttrandefrihet.

16. Vissa domstolsbeslut har även fattats på regional nivå, särskilt av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna.⁵ Vid minst ett tillfälle har Interamerikanska domstolen för de mänskliga rättigheterna fattat ett beslut relaterat till konstnärlig frihet.⁶

2. Relevanta Unesco-instrument⁷

a) *Rekommendation om att erkänna konstnärers yrkesstatus*

17. Den underliggande principen i den rekommendation om att erkänna konstnärers yrkesstatus som utfärdades av Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur (Unesco) 1980 ska bidra till att skapa och vidmakthålla ett klimat som uppmuntrar konstnärlig frihet och nödvändiga villkor för att kreativa talanger lättare ska kunna släppas fria. Rekommendationen tar upp frågor som yttrandefrihet, stöd till konstnärligt skapande, konstutbildning och fortbildning, sociala och arbetsrättsliga rättigheter och immaterialrätt. Den betonar att konstnärer ska åtnjuta de rättigheter och det skydd som föreligger inom internationell och nationell lagstiftning gällande mänskliga rättigheter, och i synnerhet inom området yttrandefrihet och kommunikation (artiklarna III-6 och V 2).

18. Stater är skyldiga att skydda, försvara och hjälpa konstnärer och deras frihet att skapa (artikel III-3). De ska säkerställa att konstnärer har frihet att grunda och vara medlemmar i fackföreningar och branschorganisationer, och ska möjliggöra för organisationer som företräder konstnärer att delta i framtagandet av kulturpolicyer och anställningspolicyer (artikel III-4). Konstnärer ska, antingen som individer eller genom deras organisationer eller fackförbund, ha möjlighet att delta till fullo i aktiviteterna i den gemenskap där de utövar sin konst, och vara delaktiga i framtagandet av lokala och nationella kulturpolicyer (artikel III-7).

19. Stater ska främja en fri internationell rörlighet för konstnärer och inte begränsa deras frihet att utöva sin konst i det land de vill (artiklarna IV-1 j och k samt VI-8).

20. Vidare ska stater stimulera offentlig och privat efterfrågan på produkterna av den konstnärliga aktiviteten för att öka möjligheterna till betalt arbete för konstnärer, bland annat genom att ge bidrag till konstinstitutioner, uppdrag till enskilda konstnärer eller till dem som organiserar konstnärliga evenemang, och genom att upprätta konstfonder (artikel VI-1 c).

⁵ Europarådet, *Cultural rights in the case-law of the European Court of Human Rights*, januari 2011, http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/F8123ACC-5A5A-4802-86BE8CDA93FE58DF/0/RAPPORT_RECHERCHE_Droits_culturels_EN.pdf.

⁶ *Last temptation of Christ*, Chile, 5 februari 2001.

⁷ Se Unescos inlaga till samrådet om rätten till konstnärlig frihet.

b) *Konventionen om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar*

21. Enligt artikel 2 i Unescokonventionen om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar "kan kulturell mångfald endast skyddas och främjas om de grundläggande friheterna som tankefrihet, yttrandefrihet och informationsfrihet samt möjligheten för individerna att välja kulturella uttryck garanteras. Ingen får åberopa bestämmelserna i denna konvention för att kränka de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna såsom de fastställs i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna eller garanteras i internationell rätt, eller för att begränsa deras räckvidd."

22. I artikel 7 avser stater att skapa en miljö som uppmuntrar individer och sociala grupper att skapa, tillverka, sprida, distribuera och få tillgång till deras kulturella uttryck samt till olika kulturella uttryck från det område där de verkar samt från andra länder runt om i världen. Stater ska även sträva efter att erkänna viktiga bidrag från konstnärer samt andra som är inblandade i den kreativa processen, och deras centrala roll när det gäller att främja mångfalden i kulturella uttryck.

23. Konventionen, som bygger på principen att kulturvaror och kulturtjänster, vilka är bärare av identitet, värderingar och mening, inte får behandlas som enkla handelsvaror eller konsumentprodukter, erkänner att stater har rätt att utveckla kulturpolicyer som inte nödvändigtvis sammanfaller med reglerna för en fri marknad. Den stärker deras förmåga att vidta åtgärder som är nödvändiga för att bevara, utveckla och sprida kultur, vilket krävs enligt artikel 15 i ICESCR.

3. Standarder på nationell nivå

24. Av svaren från frågeformuläret och annan information framgår att många konstitutioner uttryckligen skyddar rätten till "konstnärligt skapande" eller "konstnärlig kreativitet". Andra skyddar rätten till "konstnärligt/kreativt uttryck", "frihet att skapa" eller "konstnärliga strävanden", eller till "kulturell kreativitet", eller att referera till "den fria konsten". Vissa konstitutioner skyddar den konstnärliga friheten implicit genom rätten till yttrandefrihet, att delta i kulturlivet, att ha tillgång till kultur och till kulturell utveckling.⁸

B. Begränsningar i konstnärliga friheter

1. Standarder för möjliga begränsningar

25. I artikel 4 i ICESCR godkänns begränsningar som fastställs i lag endast då de stämmer överens med andemeningen i dessa rättigheter och endast i syfte att främja den allmänna välfärden i ett demokratiskt samhälle. Begränsningar måste vara nödvändiga och proportionerliga och vara etablerade genom rättsregler som är transparenta och som tillämpas på ett icke-diskriminerande sätt.⁹

26. I artikel 19 i ICCPR kan rätten till yttrandefrihet, inklusive i form av konst, falla under särskilda restriktioner enligt lag och som är nödvändiga a) för att respektera andra människors rättigheter eller rykte, eller b) för att skydda nationell säkerhet eller allmän ordning, eller för den allmänna hälsan eller moralen. Svaren i frågeformuläret visar att vissa konstitutioner speglar artikel 19 i ICCPR, medan andra tyvärr går avsevärt längre när det gäller de begränsningar som tillåts.

27. I artikel 20 framgår att all krigspropaganda, samt allt förespråkande av hat av nationell, rasrelaterad och religiös karaktär som utgör grund för diskriminering, fientlighet eller våld ska vara förbjuden enligt lag.

28. De senaste åren har innebörden i artiklarna 19 och 20 i ICCPR ytterligare förtydligats, särskilt genom allmän kommentar 34 (2011) från kommittén för de mänskliga rättigheterna avseende artikel 19 i ICCPR, och den särskilda rapportörens rapport om åsikts- och yttrandefrihet angående utmaningen att förena behovet av att skydda och främja rätten till åsikts- och yttrandefrihet och att bekämpa diskriminering och uppmuntran till hat (A/67/357).¹⁰ Kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter har genomfört aktiviteter som fokuserat på förhållandet mellan yttrandefrihet och hatiska uttalanden, särskilt när det gäller

⁸ Alla svar på frågeformuläret finns tillgängliga på den särskilda rapportörens webbplats på följande adress: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/CulturalRights/Pages/SRCulturalRightsIndex.aspx>.

⁹ E/C.12/GC/21, punkt 19.

¹⁰ Se även A/66/290.

religiösa frågor. Processen kulminerade i handlingsplanen från Rabat gällande förbud för förespråkande av hat av nationell, rasrelaterad och religiös karaktär som utgör diskriminering, fiendskap eller våld.¹¹

29. I artikel 4 i internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering ska stater uttala, med hänvisning till de principer som finns i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, att det ska utgöra ett straffrättsligt brott att sprida idéer baserat på rasöverlägsenhet eller hat, förespråkande av rasdiskriminering, samt våldshandlingar eller förespråkande av sådana handlingar gentemot alla raser eller grupper av personer som har en annan hudfärg eller etnisk bakgrund. Det ska även utgöra brott att tillhandahålla stöd till rasistiska aktiviteter, inklusive att bidra finansiellt.

30. Dessa olika texter utgör ramverket för definition av möjliga begränsningar i den konstnärliga friheten.

31. Den särskilda rapportören noterar särskilt rekommendationen att tydligt skilja mellan a) uttryck som utgör en kriminell handling, b) uttryck som inte är kriminell handling men som kan vara grund för ett civilrättsligt mål eller administrativa sanktioner, och c) uttryck som inte ger upphov till kriminella, civilrättsliga eller administrativa sanktioner men som trots det väcker oro när det gäller tolerans, god sed och respekt för andras rättigheter.¹² Med andra ord är det möjligt att något som inte är otillåtet eller går att fördöma enligt lag ändå kan vara moraliskt betänkligt (från en synvinkel). Straffrättsliga sanktioner bör vara den sista utvägen och bör endast tillämpas i situationer då det är strikt försvarbart. I detta avseende är den särskilda rapportören orolig för att många konstnärer har dömts oproportionerligt inom ramen för straffrätten, inklusive anklagelser för sådana brott som "extremism", "terrorism" eller "huliganism". Ett särskilt användbart förslag i Rabatplanen är att använda en tröskeltest i sex delar för de uttryck som är förbjudna enligt lag, där man gör en analys av kontext, talare, innehåll eller form (vilket även innefattar "konstform"), talets omfattning och sannolikhet, inklusive graden av hot.

32. Den särskilda rapportören beaktar att det är staters utmaning att säkerställa att de konstnärliga friheterna införs fullt ut och ska endast införa begränsningar när det är absolut nödvändigt. Stater ska vara medvetna om att de inte ska skilja ut vissa individuella uppfattningar om vad som är vackert och heligt för offentligt skydd, då alla människor är lika inför lagen och har rätt till samma skydd enligt lag utan diskriminering (artikel 26 i ICCPR). Vidare är det inte förenligt med ICCPR att begränsningar föreskrivs i traditionella, religiösa och andra lagar om seder och bruk.¹³

2. Tillämpning på konstnärlig frihet: särskilda utmaningar

33. Stater och andra intressenter hänvisar ofta till att det är nödvändigt att reglera spridningen av konstnärliga uttryck som bedöms innehålla bland annat uppmaning till diskriminering, hat och våld mot särskilda grupper eller personer, som har att göra med narkotikapropaganda eller som har pornografiskt innehåll. I frågeformuläret nämns även att det är nödvändigt att skydda barn och ungdomar mot särskilt innehåll som till exempel våld och pornografi, rätten till sekretess och upphovsmäns moraliska och materiella rättigheter, samt urbefolkningars rättigheter. Den särskilda rapportören gjordes även uppmärksam på exempel på sånger som hade uppmanat till etniskt hat och att man genom att ha spelat dessa sånger hade förstärkt effekten av folkmord.¹⁴

34. Dessa frågor måste hanteras i enlighet med internationell standard gällande eventuella begränsningar som framgår enligt ovan. Den särskilda rapportören uppmanar stater att beakta de specifika särdragen hos konstnärliga uttryck och verk vid tillämpning av dessa standarder.

35. Konstnärer är, precis som journalister och människorättsförsvarare, särskilt utsatta eftersom deras arbete bygger på att engagera människor på ett synligt sätt i det offentliga rummet. Konstnärer ifrågasätter genom sina uttryck och verk ofta våra

¹¹ A/HRC/22/17/tillägg 4.

¹² A/66/290, punkt 18.

¹³ CCPR/C/GC/34, punkterna 24 och 32.

¹⁴ Internationella tribunalen för Rwanda, mål nummer ICTR-01-72-T, Simon Bikindi, 2008, särskilt punkterna 254–255 och 264.

liv, våra uppfattningar om oss själva och andra, omvärldssyn, maktförhållanden, den mänskliga naturen och tabun, vilket leder till såväl känslomässig som intellektuell respons.

36. Konstnärliga uttryck och kreativitet kan medföra ny tolkning av symboler, vare sig det gäller symboler som är nationella (flaggor, nationalsånger), religiösa (figurer, symboler, platser) eller sociala eller ekonomiska (ett särskilt varumärke till exempel) som svar på de berättelser som förs fram av stater, religiösa institutioner eller ekonomiska makthavare.¹⁵ Stater, religioner, företag och sociala grupper använder även de konst för att föra ut sina idéer och föra fram sina intressen, inklusive uppfattningar om rätt och fel för att skapa homogenitet när det gäller övertygelse och beteenden. I de flesta fall återspeglar begränsningar i den konstnärliga friheten en önskan att föra fram en världsuppfattning eller en berättelse ”medan man samtidigt stänger ute alla andra”.¹⁶

37. Ett konstnärligt uttryck skiljer sig från faktauttalanden eftersom det har ett bredare perspektiv och kan erbjuda flera olika betydelser. Antaganden om budskapet som ett konstverk har är därför väldigt svåra att bevisa, och tolkningar gällande ett specifikt konstverk är inte nödvändigtvis desamma som upphovsmannens avsedda budskap. Det är inte alltid så att konstnärliga uttryck och verk har något specifikt budskap eller förmedlar någon särskild information, och de ska inte heller förminska till att så är fallet. Dessutom måste uttryck genom fiktion och fantasi förstås och respekteras som nödvändiga beståndsdelar i kreativa verksamheter och konstnärliga uttryck. Representationer av verkligheten ska inte förväxlas med verkligheten, vilket till exempel betyder att det som en romanfigur säger i en bok inte kan likställas med författarens personliga åsikter. Med andra ord ska konstnärer kunna utforska mänsklighetens mörkare sidor och uttrycka brott och det som vissa anser ”omoraliskt” utan att för den skull anklagas för att förespråka dessa aktiviteter.¹⁷

38. Även om policyer som syftar till att dra en större publik till konsten bör uppmuntras ska dessa inte utesluta kontroversiella konstverk på grund av att oförberedd publik kan komma i kontakt med dem. Då är det viktigare att konstutbildningen stärks, vilket kan ses vara ett starkt och effektivt alternativ till censur.

39. Genom att konstverk öppet kan cirkuleras och nås via internet har utmaningarna ökat, där det finns exempel på konflikter på grund av lokala konstnärers uttryck som distribuerats globalt. Men frågan om internet får inte fördunkla det faktum att den största delen av överträdelser mot konstnärlig frihet gäller konstnärer som arbetar i sitt eget land och ifrågasätter sitt eget kulturarv, sina traditioner och sin omgivning.

III. Begränsningar och hinder: behovet av nationella bedömningar

40. Den mångfacetterade karaktär som kännetecknar begränsningar och hinder för konstnärlig frihet måste erkännas för att ge stater en bättre förståelse för deras skyldigheter att respektera, skydda och uppfylla dessa friheter och utveckla god praxis.

41. I många fall inför stater begränsningar som är godkända i internationell rätt på olämpliga eller oegentliga sätt där vissa synsätt på omvärlden gynnas före andra. Av den anledningen tappar intressenter förtroendet för statliga institutioner vilket leder till att regeringar tappar i trovärdighet, även då de på ett legitimt sätt inför begränsningar enligt artiklarna 19.3 eller 20 i ICCPR. Den här effekten förstärks om det finns tvetydiga regler och om processer inte är transparenta.

A. Personer som omfattas

42. Hinder för konstnärliga friheter påverkar många människors rättigheter – konstnärerna själva, professionella såväl som amatörer, samt alla dem som deltar i att skapa, tillverka, distribuera och sprida konstverk. Där ingår författare, musiker och kompositörer, dansare och andra underhållare, inklusive gatuartister, komiker

¹⁵ Svetlana Mintjeva, ”Symbols into soldiers: Art, censorship and religion”, Bakgrundsartikel inför Oslokonferensen, s. 2.

¹⁶ Marie Korpe, Ole Reitov och Martin Cloonan, ”Music censorship from Plato to the Present”, i *Music and Manipulation*, Bergahn Books, 2006.

¹⁷ Agnès Tricoire, *Petit traité de la liberté artistique* (La Découverte, Paris, 2011); bidrag från Danmark, s. 1.

och pjäsförfattare, visuella konstnärer, författare, redigerare, filmproducenter, förläggare, distributörer, regissörer och personal som arbetar på bibliotek, biografier eller teatrar, intendenten och de som arrangerar kulturevenemang. Det kan även påverka publiken. Det är viktigt att erkänna att alla personer som deltar i kulturlivet eller önskar att delta i kreativa verksamheter har rätt till konstnärlig frihet.

43. Begränsningar i den konstnärliga friheten kan påverka vissa kategorier i befolkningen mer än andra. Kvinnliga konstnärer och kvinnlig publik är utsatta för särskilda risker i vissa samhällen, och det kan även vara förbjudet för dem att uppträda över huvud taget, att uppträda solo inför blandad publik eller att uppträda tillsammans med män. I ett antal länder finns det kvinnor som tjänar sitt levebröd som konstnärer eller som vill ha konstnärliga karriärer framför allt inom film, teater, dans och musik, medan de fortfarande stämplas som ”lösaktiga” eller ”prostituerade”. Etniska och religiösa minoriteter kan också vara utsatta för förbud mot att till exempel använda ett språk eller en konstnärlig stil som är typisk för en viss region eller ett visst folkslag. Människor med funktionshinder kan vara utsatta för särskilda fördomar när de vill uppträda eller ställa ut sina verk.

B. Aktörer som inför begränsningar eller skapar hinder

44. Ett stort antal aktörer kan skapa hinder eller införa begränsningar för konstnärlig frihet och konstnärligt skapande. Dessa inkluderar stater, men även icke-statliga aktörer inom deras påverkansområden, som till exempel massmedier, radio- och tv-företag, telekommunikation och produktion, utbildningsinstitutioner, beväpnade extremister och organiserad brottslighet, religiösa myndigheter, traditionella ledare, företag, distributionsbolag och återförsäljare, sponsorer och civila grupper i samhället som till exempel intresseföreningar.

C. Motiveringar

45. Den särskilda rapportören påminner om att artikel 19 i ICCPR ger skydd till uttryck för politiskt missnöje och deltagande i offentlig debatt, inklusive i form av konst. Offentliga personer, inklusive de som utövar den högsta formen av politisk auktoritet, får utsättas för legitim kritik och politisk opposition. Därför är det oroande med lagar när det gäller sådant som *lèse majesté*, *desacato*, bristande respekt för myndigheter, bristande respekt för flaggor och symboler, förtal av statschefer och skydd för offentliga personers rykte. Stater ska inte förbjuda kritik mot institutioner som försvarsmakten eller förvaltningen.¹⁸

46. Förtryck av politiskt missnöje, strävan efter nationsbildning och att följa hegemoniska principer har alltid varit framträdande skäl för konstcensur. I vissa länder fortsätter man att systematiskt förtrycka konstnärliga uttryck som öppet kritiserar regeringar. Sångtexter, visuell konst och scenkonst som kritiserar offentliga personer eller institutioner (som till exempel polisen), eller som använder nationalsymboler (som till exempel flaggor, bilder av monarker eller stats- och regeringschefer, eller nationalsånger) kan vara utsatta för censur. I länder där det pågår väpnade konflikter kan man se att konstnärliga uttryck som ifrågasätter krigets legitimitet ofta är marginaliserade eller förtrycks. Konstverk som kritiserar regeringen kan anklagas för ”separatism” eller ”terrorism” eller för att vara ”opatriotiska”.

47. Begränsningar för den konstnärliga friheten som baseras på religiösa argument varierar från att uppmana de trogna att inte delta i olika former av konstnärliga uttryck till uttryckliga förbud för musik, bilder och böcker.¹⁹ Konstnärer har anklagats för ”hädelse” eller ”religiöst förtal”, förolämpningar av ”religiösa känslor” eller för anstiftan till ”religionshat”. Sådana konstnärliga aktiviteter eller konstverk som innefattas är att citera heliga texter, använda religiösa symboler eller figurer, ifrågasätta religion eller det heliga, föreslå en oortodox eller ovanlig tolkning av symboler och texter, anta ett beteende som inte anses följa religiösa förväntningar, att ta upp religiösa ledares maktmissbruk eller deras kopplingar till politiska partier eller att kritisera religiös extremism.²⁰

¹⁸ CCPR/C/GC/34, punkt 38.

¹⁹ ”A very dark future for the local populations in Northern Mali”, warn United Nations experts (”En mycket mörk framtid för lokalbefolkningen i norra Mali”, varnar FN-experten), den 7 oktober 2012.

²⁰ Till exempel TUN 2/2012 i A/HRC/22/67; RUS 2/2012 i A/HRC/21/49.

48. Den särskilda rapportören påminner om att ”förbud mot att visa upp bristande respekt för religion eller annat trossystem, inklusive lagar om hädelse, inte är förenliga med [ICCPR], förutom i de specifika fall som beskrivs i artikel 20, punkt 2 i överenskommelsen.”²¹ Lagar om hädelse har en begränsande inverkan på rätten till religionsfrihet eller tro och hindrar en sund dialog och debatt om religion.²²

49. I vissa fall har kulturella institutioner och konstnärer avstått från att visa ”kontroversiella verk” på grund av högt tryck från vissa grupper, inklusive hot om våld eller faktiskt våld, och ”policyansvariga och konstansvariga har kommit att acceptera argumentet att det är moraliskt oacceptabelt att förolämpa andra kulturer”.²³ Det måste påpekas att inom alla kollektiva identiteter finns det alltid skillnader och debatt om betydelse, definitioner och koncept.²⁴ Det är en särskild utmaning att förstå vem som för talan för vilken kultur eller grupp och att se till att ingen röst får större utrymme än någon annan, vilket ofta sker på grund av fördomar. Frukten för att vissa grupper kan komma att protestera ska inte vara tillräckligt för att dra slutsatsen att vissa konstverk inte ska ställas ut eller framföras, då ett visst mått av protest eller dispyt ofta ligger inom det normala för samtida konst.

50. Frågor som har att göra med kön, sexualitet och sexuell läggning i relation till religion och moral är fortsatt föremål för aktiv debatt i samband med konstnärliga uttryck och verk. Konstverk som omfattas är allt från sådana som tar upp ämnen som kärlek och romantik, eller som representerar eller visar nakenhet, till de som tar upp pornografi eller vissa former av pornografi. Hänvisningar till, eller beskrivningar av, homosexuella förhållanden i litteratur, musik och visuell konst är olagliga i många länder eller är föremål för särskild censur i vissa andra. Den särskilda rapportören noterar med oro att motiveringen att skydda barn från visst innehåll kan användas för att, och leder till att, vuxna nekas tillgång till denna typ av innehåll.²⁵ Hon betonar vidare att enligt viss information, ”trots allmänt offentliggjorda påståenden om att negativa effekter [av sexuellt eller våldsrelaterat innehåll på barn] har bevisats är studierna tvetydiga, fåtaliga och blygsamma när det gäller resultaten”.²⁶ Konstutbildning tillsammans med utbildning som lär barn att tolka och kritisera budskap i medier och underhållning kan vara långt mycket bättre och en effektivare lösning än censur.

51. Skyddandet av företagsintressen kan också spela en viktig roll när det gäller begränsningar för konsten. Underliggande motiv kan vara vilja att tysta kritik mot företagsverksamhet från konstnärer, eller att skydda en särskild logotyp eller särskilt varumärke.²⁷ Sponsorer har också spelat en direkt roll för att konstverk anses som alltför kontroversiella eller opassande för deras egna intressen och sett till att de avlägsnats från konstnärliga tävlingar, tv-program eller tidningar.

52. Ett område som ofta förbises är estetisk censur av konst²⁸, det vill säga när konstnärer inte fritt får välja vilken stil de vill använda eller låna från andra. Särskilda musikstilar eller stilar inom visuell konst bedöms vara politiska, och/eller anses vara bärare av en utländsk ideologi. Påståendet att sådana stilar saknar konstnärligt berättigande har till exempel lett till att abstrakt eller konceptuell konst har förbjudits eller begränsats. Exempel på konstnärliga uttryck som särskilt drabbats är musiksysteem eller musikstilar som heavy metal-musik (beskrivs som ”satanisk”) eller Reggae Ton och Dance Hall (kritiserad för att förminska kvinnor).

²¹ CCPR/C/GC/34, punkt 49.

²² Rabatdokumentet, punkt 19.

²³ Kenan Malik, ”Arts for who’s sake”, i *Index on Censorship, Beyond belief, theatre, freedom of expression and public order – a case study*, s. 3–6.

²⁴ A/67/287, punkt 10.

²⁵ Svetlana Mintsjeva, ”Protection of politics? The use and abuse of children”, i *Censoring culture, Contemporary threats to free expression*, The New Press, 2006, s. 167–172; Agnès Tricoire, op.cit., s. 53; Bidrag från det japanska fackförbundet för skådespelare och det japanska konstrådet.

²⁶ Marjorie Heins, ”Media effects”, i *Censoring Culture*, s. 179.

²⁷ Nadia Plesner vs. Louis Vuitton, mål nummer 389526/KG ZA 11-284, Haagdomstolen, 4 maj 2011, <http://www.nadiaplesner.com/simple-living--darfurnical1>; och *Mattel v. MCA Records*, 296 F.3d 894, United States Court of Appeals for the Ninth Circuit (USA:s domstol för överklaganden i det nionde distriktet), 2002.

²⁸ Si Han, ”The invisible red line – manoeuvring Chinese art censorship”, bakgrundsartikel till Oslokonferensen, s. 4.

D. Särskilda åtgärder och förfaranden som påverkar rätten till konstnärlig frihet

53. Begränsningar kan införas i olika faser av det konstnärliga skapandet, från utvecklandet av en idé via tillverkningen, framförandet, publiceringar till distributionen. Begränsningar för konstnärlig frihet kan vara ett resultat av förtryckande lagar och förordningar, men kan även vara ett resultat av rädsla för fysiskt eller ekonomiskt tvång.

54. Den särskilda rapportören är djupt oroad över att konstnärer i många delar av världen upplever hot eller har attackerats av aggressiv publik. Våld kan ta sig sådana uttryck som mord, dödshot, misshandel, brännande av teatrar och biografier, sprängningar av dvd- eller cd-butiker och förstörande av konstverk eller musikinstrument. Konstnärer har anklagats och åtalats för anstiftan till våld när det egentligen varit aggressiva individer, grupper eller folkmassor, ibland med dubbelspel av lokala eller utländska myndigheter, som varit ansvariga för anstiftan. Reaktionen på kontroversiella konstverk kan uttryckas genom att utöva rätten till yttrandefrihet och fredliga sammankomster men får aldrig uttryckas med våld. Den särskilda rapportören beklagar även att polisen i vissa fall anklagat konstnärer och kulturinstitutioner för att tillhandahålla skydd.

1. Lagar och förordningar

a) Otydliga förordningar

55. Begränsningar för den konstnärliga friheten införs ofta genom otydliga förordningar eller direktiv utan rättslig grund. I alltför många fall införs förordningar på ett inkonsekvent sätt genom mekanismer som inte är transparenta utan möjlighet att överklaga. I synnerhet inom området bio och offentlig konst kan konstnärer vara tvungna att skaffa ytterligare tillstånd från statliga och icke-statliga samt offentliga och icke-offentliga myndigheter, ”vilken ger inflytelserika parter och individer makt att påverka och begränsa yttrandefriheten”.²⁹ Svårigheterna mångdubblas när lagar och förordningar som överlappar används för att förhindra allmänhetens tillgång till konstverk.

56. Den särskilda rapportören påminner om att lagar som inför begränsningar ”måste formuleras med sådan precision att individer har möjlighet att anpassa sitt beteende därefter, och de måste göras tillgängliga för allmänheten. En lag får inte lämna utrymme för ohämmat godtycke när det gäller att begränsa yttrandefriheten till dem som ansvarar för verkställandet av den. Lagar måste tillhandahålla tillräcklig vägledning för dem som ska se till att de följs så att de har möjlighet att avgöra vilka slags uttryck som är rättmätigt begränsade och vilka som inte är det.”³⁰

b) Förhandscensur

57. En viktig fråga har att göra med huruvida förhandscensur, som ägt rum innan ett konstverk tillverkats eller offentliggjorts, som till exempel filmer, teaterpjäser eller offentlig konst, i syfte att ”föreskriva innehåll, förbjuda offentlig visning och/eller hindra dess upphovsmän från att arbeta för att färdigställa det”³¹, skett i linje med internationell standard för mänskliga rättigheter. I princip krävs ett negativt svar, i linje med rekommendationerna från den särskilda rapportören för åsikts- och yttrandefrihet, som anser att enheter för förhandscensur ”inte bör finnas i något land”³², och den åsikt som uttrycks av kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, vilken anser att stater måste ”avskaffa censur av kulturella aktiviteter inom konst och andra uttrycksformer”.³³

58. I artikel 13 i Amerikanska konventionen om mänskliga rättigheter anges tydligt att yttrandefrihet inte ska omfattas av förhandscensur utan endast av efterföljande utkrävande av ansvar. Interamerikanska domstolen fastställde i sin dom gällande den kontroversiella filmen *Kristi sista frestelse* att en överträdelse av artikel 13 hade ägt rum på grund av det ovan nämnda skälet. Av artikel 13 framgår vidare

²⁹ Censorship in Lebanon: law and practice. A Collaborative Study by Nizar Saghie, Rana Saghie and Nayla Geagea,

³⁰ CCPR/C/GC/34, punkt 25.

³¹ 2010 Arts Community Position Paper on Censorship and Regulation, Singapore, s. 3.

³² A/HRC/20/17, punkt 25.

³³ E/C.12/GC/21, punkt 49 c.

att offentlig underhållning kan omfattas av förhandscensur i syfte att reglera tillgången som ett moraliskt skydd för barn och ungdomar. Under denna föresats tolkas censur som "att begränsa tillgång" endast för barn och ungdomar och endast inom området offentlig underhållning. Begränsningar kan anta olika former, och det är viktigt att stater alltid väljer den minst begränsande åtgärden.

59. Svar i frågeformuläret visar att ett antal stater har förbjudit censur och förhandscensur i deras respektive konstitutioner, även om det i vissa fall finns begränsade undantag. Många länder har inte censurorgan med befogenhet att fatta beslut om möjliga begränsningar för konstverk. Detta betyder dock inte att censur inte sker via verkställande myndigheter.³⁴ Vidare är det i praktiken så att enheter som inte har befogenhet att censurera konstverk ibland fungerar som censurkommissioner, det saknas information om medlemmar, arbetsordning och verksamhet, och det finns inte heller några mekanismer för att överklaga.³⁵

60. Vissa stater har inrättat organ med befogenhet att utfärda begränsningar i distribution för att skydda barn, i synnerhet inom områdena press, film och underhållningsprogramvara, medan andra har organ som har befogenhet att övervaka elektroniska och tryckt medier, radio- och tv-sändningar, vilket också kan påverka den konstnärliga friheten.

61. Det är den särskilda rapportörens uppfattning att förhandscensur bör vara en undantagsåtgärd som endast används för att förhindra ett nära förestående hot om allvarlig och irreparabel skada för mänskligt liv eller egendom. Ett system där innehåll automatiskt kräver offentligt godkännande innan det kan släppas skulle vara oacceptabelt, och den skada ett sådant system skulle orsaka för konstnärlig frihet och kreativitet skulle vara mycket större än de fördelar det skulle medföra.³⁶ I länder där det finns organ för förhandscensur bör man snarast arbeta för att dessa organ ska förbjudas, eftersom begränsningar i tillgång för barn och ungdomar bäst sker genom förfaranden för åldersgränser och klassificering.

c) Klassificering och åldersgränser

62. För vissa områden inom konstnärlig kreativitet är reglering, "en intressefri klassificering av innehåll enligt offentligt tillgängliga riktlinjer",³⁷ ett bättre alternativ. Till exempel har ett konstnärskollektiv förespråkat reglering i stället för censur i sitt land, och föreslagit att man inför "ett regelverk som är användarvänligt, transparent och ansvarstagande."³⁸ Reglering som klassificering ger en större yttrandefrihet, då verk som klassas i den högsta kategorin ska förbli oredigerade förutom gällande material som är förbjudet enligt domstol och enligt lag, och på så vis kan vuxna ha tillgång till alla konstverk med dessa få begränsningar. Reglering som klassificering skulle även ge möjlighet för allmänheten att fatta informerade beslut om vad de vill uppleva, eller att tillåta sina barn att uppleva, och det ger tydligare regler för alla berörda parter.³⁹

63. Klassificeringsorgan har inrättats i många länder för att skydda barn från innehåll som är lättillgängligt för dem, särskilt film, musik och videospel. Dessa omfattar privata och frivilliga organisationer för åldersgränser eller självreglerande organ. I vissa stater är det tydligt angivet att klassificeringsorgan inte får besluta om att vissa scener måste tas bort ut filmer eller att "vuxna bör få läsa, lyssna på och titta på vad de vill". Vissa stater har dock behållit en klassificeringsnivå som medför att innehåll förbjuds.

64. Sådana regleringar utgör begränsningar och kan vara acceptabla endast om de helt följer internationell standard. Klassificering och åldersgränser kan användas som verktyg för förtryck och ska användas med försiktighet och öppenhet.

d) Reglering gällande användande av det offentliga rummet

65. I vilken utsträckning kan de som bedriver konstnärliga aktiviteter använda det offentliga rummet för att förevisa sina verk? Detta gäller ett antal olika konstnärliga

³⁴ Bidrag från Libanon, Organización de Sindicatos de Artistas del Estado Español (OSAAEE), prof. Shugurov.

³⁵ Bidrag från Collectif Alger-Culture.

³⁶ Se även artikel 19, Censorship, Violence and Press Freedom, <http://www.article19.org/pages/en/censorship-violence-press-freedom-more.html>.

³⁷ 2010 Arts Community Position Paper on Censorship and Regulation, Singapore, s. 3.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ *Ibid.*, s. 6–7.

uttryck och verk, från gatuteater till graffiti, att läsa poesi eller att spela in film på öppna gator och gatudans till att ställa ut visuell konst som är beställningsverk på gator och torg i städer. En relaterad fråga är i vilken utsträckning människor får utöva ”offentlig konst” och hänvisa till ”konstnärlig praxis som använder sig av platser utanför de traditionella platserna för konst för tillverkning, utställningar och förmedling av konst. (...) Ofta är det så att konstverk som finns på offentliga platser kritiserar sociala och politiska frågor och syftar till att stimulera diskussioner, driva på social interaktion och att hitta alternativ publik genom en bredare krets av åskådare.”⁴⁰ Att använda offentliga platser för konst är viktigt eftersom det gör att människor, inklusive de som är marginaliserade, gratis har tillgång till, kan njuta av och ibland bidra till konsten, inklusive i dess mest samtida form. I vissa fall används konstnärliga uttryck och verk på offentliga platser som fredliga medel för att uttrycka missnöje eller alternativa synsätt.

66. Ett flertal frågor återstår: Vad är ”offentliga utrymmen”, och vem tillhör de? Vem ska bestämma vad som är tillåtet, när, var och hur länge? I vilken utsträckning bör allmänhetens uppfattning vägas in, särskilt lokalbefolkning som kan påverkas av ljud och bilder som de inte tycker om i sin dagliga miljö? Varför ska konstnärliga uttryck ges mindre utrymme än till exempel reklam?

67. Det varierar kraftigt hur stater gör inom det här området. I svaren på frågeformuläret framgår att reglering avseende offentliga sammankomster, ljudnivåer, respekt för historiska byggnader eller privat egendom gäller för konstnärer såväl som för andra personer, och de hanteras ofta av lokala myndigheter eller av polisen. Som en konsekvens av detta kan situationer variera mellan olika platser inom samma land. Det krävs oftast att man fått tillstånd i förväg. Som svar på icke-tillåten gatukonst och gatuuppträdanden kan myndigheter välja att ignorera dem, ha överseende med dem eller systematiskt åtala de som utför konsten för brott mot ordningsstadgan eller strafflagen. Vissa städer har skapat innovativa processer, som till exempel att man kan ”reservera en plats” vissa dagar i månaden.⁴¹

68. Personer som bedriver kreativa verksamheter stöter på åtskilliga svårigheter, däribland a) byråkratins motvilja och fördröjning när det gäller att godkänna gratis användning av offentliga utrymmen, b) godtycklighet för att bevilja tillstånd och krav för att få godkännanden från olika myndigheter, c) censur för innehåll innan godkännande ges, d) ofullständiga eller orättvisa licensieringssystem för gatuunderhållare och live-underhållning⁴² och e) ökat intrång från privata enheter på det offentliga rummet.

e) Begränsningar för rörlighet

69. Reserestriktioner omfattar kvarhållande av konstnärers pass för att hindra dem från att resa utomlands, samt begränsningar i utfärdande av visum och arbetstillstånd, vilket påverkar konstnärers möjligheter att uppträda och publikens tillgång till konstnärliga uttryck och verk. Många av de som arrangerar turnéer, konserter och festivaler, managerföretag, kulturorganisationer och andra drabbas av oöverskådliga, tidsödande och kostsamma ansökningsförfaranden för visum när de arrangerar konserter och turnéer med utländska artister. Vissa festivaler har slutat bjuda in artister från vissa länder på grund av oförutsägbarheten i förfarandet för ansökning om visering.⁴³

2. Ekonomiska och finansiella frågor

70. Svaren i frågeformuläret visar att många stater har antagit olika sätt för att stödja konsten, däribland finansiellt stöd till kulturinstitutioner eller konstprojekt, stipendier, priser och stöd till utbildning och internationella utbyten. Många uppdragsgivare påtalar dock att de huvudsakliga hindren som konstnärer stöter på i sitt arbete har att göra med deras bräckliga ekonomiska och sociala situation. Den pågående finanskrisen har lett till omfattande neddragningar i offentliga utgifter vilket har lett till större arbetslöshet bland konstnärer, stängning av konstinstitutioner och till att fler privata sponsorer har kommit in i bilden. I svaren på frågeformuläret

⁴⁰ Markus Graf, ”Radius of Art: Thematic Window – Public Art”, Heinrich Böll Foundation, 22 mars 2012.

⁴¹ Bidrag från den österrikiska ombudsmannanämnden.

⁴² Bidrag från japanska skådespelarfackförbundet och japanska konstrådet; Equity; Collectif Alger-Culture.

⁴³ Richard Polacek, Mobile.home, *Study on impediments to mobility in the EU live performance sector and on possible solutions*, 2007; Ole Reitov och Hans Hjorth, *Visas, the discordant note, a white paper on visa issues, Europe and artists' mobility*, 2008; Artists' mobility and visas: A step forward, On The Move, december 2012.

har vissa uppdragsgivare betonat att marknaden i deras länder har försvunnit eller minskat. En utmaning för konstnärer är att åtnjuta frihet även i förhållande till deras sponsorer, vare sig det är stater eller privata organ.

a) *Begränsad tillgång till statligt stöd och neddragningar av ekonomiskt stöd*

71. Statlig kulturpolitik måste ta konstnärliga friheter i beaktande, i synnerhet när man fastställer kriterier för val av konstnärer eller institutioner som ska få statligt stöd, de enheter som är ansvariga för att bevilja stipendier och de villkor och processer som gäller. Det befintliga systemet kan bidra till att staten utövar olämpligt inflytande på konsten.

72. Att förena offentligt inflytande och frihet är inte någon enkel uppgift. Den avgörande faktorn är att säkerställa att systemet i sin helhet är neutralt. I detta avseende kan det vara värt att utforska hur politik som tagits fram på grundval av ”principer om pluralism” kan vara god praxis.⁴⁴ ”Armlängdsprincipen”, där oberoende experter, i synnerhet peer review, under en begränsad period får befogenhet att bevilja medel och stipendier, ses som en bra garanti mot otillbörligt politiskt inflytande. Ett annat sätt att stödja konsten utan påverkan på dess innehåll är genom att förbättra konstnärers sociala status, i synnerhet deras sociala trygghet, vilket verkar vara något som många konstnärer är oroade över.

73. Kritik mot offentligt finansierade konstverk från regeringar, parlament eller annan grupp är fortfarande föremål för debatt. Men det kan också vara så att ekonomiska neddragningar och stark kritik mot kulturinstitutioner eller särskilda konstverk även kan vara förtäckt censur.⁴⁵ Som en observatör påtalar, ”när statliga myndigheter hotar med att dra in ekonomiskt stöd till vissa kulturinstitutioner medan man samtidigt ger fördel till andra vars politiska åsikter är närmare ensa är det överträdelse av yttrandefriheten.”⁴⁶

b) *”Marknadscensur”*

74. Privata konstinstitutioner kan göra det möjligt att ställa ut eller uppföra verk som är kritiska, okonventionella, kontroversiella och avantgardeinriktade. De skadliga effekter som den ökande betydelsen av företagssponsring har för den konstnärliga friheten måste emellertid bedömas. Kulturproducenter och konstnärer hänvisar till förekomsten av ”marknadscensur”, vilket främst uppkommer när kulturindustrier i grunden är marknadsinriktade, den offentliga finansieringen är under hot och den alternativa distributionen är minimal.

75. Följande är särskilt oroande: a) företagskonsolidering inom alla delar av kulturproduktionen, vilket ofta leder till en verklig monopolsituation, och b) inkorporering av medier, konst och underhållning i företagsimperier och deras påverkan på konstnärlig frihet och på människors tillgång till konst.⁴⁷ Hela produktionskedjor för konstverk, i synnerhet inom musik och film, kontrolleras av särskilda företag från skapandet till distributionen. Företag kan kontrollera bokhandlare, konsertlokaler och biografier. Detta kan leda till situationer då till exempel musikgrupper som protesterar mot krigsplaner fick sina sånger borttagna från hundratal radiostationer som kontrollerades av mediekonglomerat, mycket stora återförsäljare censurerade cd-skivor med etiketten *Parental Advisory* (”råd till föräldrar”) och musiker och inspelningsföretag kom överens om att skapa en ”sanerad” version av vissa texter för vissa stora butiker. Ett annat exempel är att ett större privat distributionsbolag vägrade att ge ut en elektronisk bok som innehöll flera bilder på nakna hippies.⁴⁸ Den drastiska minskningen i antalet oberoende musikaffärer och bokhandlare jämfört med kedjor och stora butiker, vilka ”har en omfattande annonseringsbudget till förfogande, enorma säljorganisationer och ett extremt effektivt nätverk för presskontakter”, är oroande. Strategier för finansiering och marknadsföring är ofta det som driver fram ett beslut om huruvida en bok publiceras eller inte.⁴⁹

⁴⁴ Céline Romainville, s. 10; bidrag från Rumänien.

⁴⁵ Bidrag från Alliance of Canadian Cinema, Television and Radio Artists (ACTRA).

⁴⁶ Association for Civil Rights in Israel, Project Democracy: Fighting for the Ground Rules, s. 15.

⁴⁷ Robert Atkins, Svetlana Mintsjeva, *Censoring culture*, op.cit., s. xix.

⁴⁸ Bidrag från Danmark och det danska konstnärsrådet.

⁴⁹ Robert Atkins, ”Money talks...”, s. 3–9, och André Schiffrin, ”Market censorship”, s. 67–79, i *Censoring Culture*, op.cit. Se även bidrag från Argentina gällande dessa frågor.

76. En pågående trend är att stater delfinansierar tillsammans med företagssponsorer. Medan vissa konstnärer och konstorganisationer vill se lagstiftning som möjliggör för privatpersoner (och företag) att sponsra konst är andra oroad över att det kan leda till en minskad räckvidd för samtida, experimentella och provokativa konstnärliga uttryck. Stater ska säkerställa att konst och konstnärer inte reduceras till att bli reklampelare för företagsintressen i denna process.⁵⁰

77. Konstnärers oberoende kan endast garanteras genom mångfald i finansieringen och en bra balans mellan offentlig och privat sponsring, vilka båda kan skapa förutsättningar för konstnärlig kreativitet. Stater ska inte ha monopol på finansiering av konsten men kan inte helt lämna över sponsringen till företag. Företag tenderar att visa litet intresse för att finansiera alternativa kultursfärer eller kulturinstitutioner och prioriterar program med hög profil som väldigt populära utställningar.⁵¹

78. Dessa frågor är komplexa och måste hanteras skyndsamt. Samtidigt som det är viktigt att säkerställa att producenter och distributörer har frihet att välja vad de vill stödja eller föra fram behövs det strategier för att se till att konstnärer som inte passar in i olika marknadsstrategier trots det kan göra sina röster hörda. Detta understryker vikten av Unescokonventionen från 2005, där man påtalar rätten för parter att införa kulturpolitik och kulturåtgärder för att stödja skapande, produktion och distribution av lokala kulturella varor och tjänster. Vissa påtalar dock att stöd till lokal produktion inte alltid möjliggör ett tydligt mervärde, och att sådant som erhåller bidrag egentligen inte skiljer sig från det som erbjuds på marknaden.

c) *Skydd av konstnärers och upphovsmäns moraliska och immateriella intressen*

79. Ett sätt att tysta konstnärer är att hindra deras möjligheter att tjäna sitt levebröd genom att göra karriär som yrkesverksam inom konstnärlig produktion. Enligt artikel 27 i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna (UHDR) och artikel 15 i Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESRC) har alla individer rätt att åtnjuta skydd av de moraliska och immateriella intressen som följer av alla vetenskapliga, litterära eller konstnärliga produktioner till vilka han eller hon är upphovsperson. Så som påtalas av kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter i dess allmänna kommentar 17 kan inte skyddet av dessa intressen likställas med de lagstadgade rättigheter som återfinns i system för immaterialrätt.

80. Samtidigt som den särskilda rapportören förstår att oro för piratkopiering och fildelning kan hota konstnärers möjlighet att tjäna sitt levebröd påtalar hon behovet av att tillkännage den procentandel av royaltysättningen som går till förlag och upphovsrättsinnehavare snarare än till konstnärerna själva. Det har uttryckts oro över tvingande avtal som konstnärer och upphovsmän betraktar som ett grundläggande hinder för rättvis ersättning. I dessa avtal, som är vanliga, avtalar upphovsmän bort alla rättigheter till sina verk för att erhålla en provision för att skapa ett verk. Följaktligen förlorar de kontrollen över sina verk, och dessa kan användas på ett sätt som motsäger deras egen vision.

81. I ett antal länder har det etablerats ideella upphovsrätsorganisationer där en majoritet av medlemmarna är konstnärer med syfte att uppbära intäkter från konstnärliga verk och framträdanden. Detta system, där upphovsrätsorganisationer inte äger konstnärers rättigheter och där konstnären har frihet att delta eller inte, bör främjas och skyddas.

82. En fråga som ofta varit föremål för debatt är huruvida systemen för moraliska rättigheter och upphovsrätt har utvecklats på sådant sätt att balansen mellan upphovsmännens och konstnärernas rättigheter å ena sidan och behovet att främja kreativitet och tillgång till kultur å andra sidan inte längre uppnås. Vissa observatörer påpekar att utrymmen som tillåter ”visst fritt användande av verk” i dessa system⁵² krymper.⁵³ Andra anser att det skulle underlätta för fritt användande

⁵⁰ För mer information om dessa frågor se bidrag från Danmark, Monaco, den österrikiska ombudsmannämnden, Jordi Baltà, prof. Shugurov, Organización de Sindicatos de Artistas del Estado Espanol (OSAAEE).

⁵¹ Hans Haacke, ”Revisiting Free Exchange: The art world after the culture wars”, s. 51–57, och Robert Atkins, ”Money talks: The economic foundations of censorship”, s. 3–9, i *Censoring culture*, op.cit. Se även bidrag från Equity.

⁵² Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk, artikel 10.

av verk om man stärker de moraliska rättigheterna. Denna debatt är särskilt aktiv inom hiphop- och rapkulturens värld, där sampling är en egen konstform⁵⁴, men det gäller även för andra områden inom samtida konst.⁵⁵ Utmaningen ligger i att hitta flexibla lösningar som varken gör intrång på artistens moraliska rättigheter eller den rimliga ersättningen för utgivare, men som samtidigt respekterar artisters rätt att ”citera” eller referera till andra artisters produktioner.

83. En annan oro har att göra med den press som utövas av företag inom underhållnings- och mediebranschen för att påföra sitt ägande på material som utgör en del av det gemensamma kulturarvet, genom att de begär att upphovsrättsperioder ska förlängas, vilka de har drivit igenom i vissa länder. Bernkonventionen anger att alla verk utom fotografiska och kinematografiska ska vara upphovsrättskyddade i minst 50 år efter författarens död, men godkänner längre perioder. Begränsningar när det gäller offentligt material och de minskade möjligheterna till fri användning kan ”vara ett slag i ansiktet på den praxis som råder inom samtida konst.”⁵⁶

84. En ytterligare källa till oro är att när det gäller samtliga dessa frågor är konstnärer motvilliga att inleda långvariga och kostsamma rättsliga förfaranden gentemot företag, vilket kan komma att minska den konstnärliga kreativiteten.

IV. Slutsatser och rekommendationer

85. Alla människor har rätt till konstnärlig frihet och kreativitet, vilket inkluderar rätten till att fritt uppleva och bidra till konstnärliga uttryck och verk, som individer eller i grupp, att ha tillgång till och njuta av konst och att sprida sina uttryck och verk.⁵⁷

86. Effekterna av konstcensur eller oberättigade begränsningar av rätten till konstnärlig frihet och kreativitet är förödande. De leder till viktiga kulturella, sociala och ekonomiska förluster, berövar konstnärer deras uttrycksmedel och möjlighet att tjäna sitt levebröd, skapar osäkra miljöer för alla som är engagerade i konst och dess publik, steriliserar debatten om mänskliga, sociala och politiska frågor, utgör hinder för en fungerande demokrati och hindrar oftast även debatter om legitimiteten för censur.

87. I många fall är censur kontraproduktivt på så sätt att det ger en större publicitet till kontroversiella konstverk. Men fruktan för censur leder till att konstnärer och konstinstitutioner ofta genomför självcensur, vilket kväver det konstnärliga uttrycket och gör det offentliga rummet fattigare.⁵⁸ Konstnärlig kreativitet kräver en miljö som är fri från fruktan och osäkerhet.

88. Den särskilda rapportören uppmanar stater att se över sin lagstiftning och den praxis som begränsar rätten till konstnärlig frihet och kreativitet, och därvid beakta de tillämpliga bestämmelser som finns i den internationella människorättslagstiftningen och samarbeta med företrädare för oberoende organisationer för konstnärer och mänskliga rättigheter. Hela spektret när det gäller stater förpliktelser att respektera, skydda och uppfylla den rätt som varje människa har till konstnärlig frihet och kreativitet ska tas i beaktande i detta avseende.

89. Den särskilda rapportören rekommenderar följande:

(a) Konstnärer och de som bedriver konstnärlig verksamhet ska endast omfattas av de allmänna lagar som gäller för alla människor. Sådana lagar ska formuleras med tillräcklig precision och i enlighet med internationell standard för mänskliga rättigheter. De ska vara lättillgängliga för allmänheten, och införas på ett sätt som gör att de är transparenta, konsekventa och icke-diskriminerande. Beslut om begränsningar ska ha tydliga motiv och vara möjliga att överklaga i domstol.

(b) Stater bör avskaffa organ eller system för förhandscensur där sådana existerar och utkräva ansvar i efterhand endast då det är nödvändigt

⁵³ Se Céline Romainville.

⁵⁴ Siva Vaidhyanathan, American music challenges the copyright tradition, i *Censoring culture*, op.cit., s. 45.

⁵⁵ Se Céline Romainville, s. 19.

⁵⁶ Robert Atkins, Svetlana Mintcheva, *Censoring culture*, op. cit., s. 7.

⁵⁷ Se bidrag från *Observatoire de la diversité et des droits culturels*.

⁵⁸ Svetlana Mintcheva, ”Symbols into soldiers...”, s. 2.

enligt artikel 19.3 och 20 i ICCPR. Sådan ansvarsskyldighet ska endast kunna utkrävas av en domstol. Förhandscensur bör vara en undantagsåtgärd som endast används för att förhindra ett nära förestående hot om allvarlig och irreparabel skada för mänskligt liv eller egendom. Förfaranden för överklagan till ett oberoende organ för alla beslut att genomföra inskränkningar på förhand ska garanteras.

(c) Organ eller förfaranden för klassificering ska endast användas i syfte att informera föräldrar och för att reglera barns tillgång till visst innehåll, och endast inom de områden för konstnärlig kreativitet där det är strikt nödvändigt på grund av att det är lättillgängligt för barn. Stater ska säkerställa att a) klassificeringsenheter är oberoende, b) de har medlemmar som kommer från konstområdet, c) deras villkor, förfaranden och verksamheter är offentliga och d) effektiva överklagandemekanismer finns på plats. Särskild hänsyn ska tas för att se till att begränsningar i tillgång för barn inte leder till förbud eller oproportionerliga begränsningar för vuxna.

(d) Beslutsfattare, inklusive domare, bör ta i beaktande konstens skapande natur (i motsats till dess värde eller berättigande) när man tar till möjliga begränsningar för konstnärlig frihet, samt att konstnärer har rätt att vara oliktankande, att använda politiska, religiösa och ekonomiska symboler som motvikt till dominanta krafter och att uttrycka sin egen tro och världssyn. Att använda bildspråk och fiktion måste förstås och respekteras som en viktig beståndsdel i den frihet som är oersättlig för kreativa verksamheter.

(e) Stater ska följa sina åtaganden att skydda konstnärer och alla som deltar i konstnärliga aktiviteter eller i spridning av konstnärliga uttryck och skapelser från våldshandlingar av tredje part. Stater ska försöka minska spänningar då de uppstår, upprätthålla rättsstaten och skydda konstnärlig frihet. Polisväsendet ska inte ta betalt av konstnärer och kulturinstitutioner för att skydda dem.

(f) Stater ska behandla frågeställningar som avser användande av offentliga utrymmen för konstnärliga framträdanden eller utställningar. Det kan vara acceptabelt att reglera offentlig konst om den kommer i konflikt med annan offentlig användning av ett utrymme, men sådan reglering får inte godtyckligt diskriminera vissa konstnärer eller visst innehåll. Kulturevenemang förtjänar samma skydd som politiska protester. Stater, privata institutioner och bidragsgivare uppmanas att finna kreativa lösningar för att göra det möjligt för konstnärer att ställa ut eller uppträda på offentliga platser genom att till exempel göra offentliga platser tillgängliga för konstnärer. Där det är relevant och i synnerhet för permanent bildkonst ska stater underlätta dialog och förståelse med de lokala myndigheterna.

(g) Stater bör se över sina system för visum och anpassa dem till de särskilda svårigheter som turnerande artister, deras värdorganisationer och turnéarrangörer har.

(h) Stater bör säkerställa att det finns företrädare för oberoende konstorganisationer när det gäller beslut om konst, och avstå från att nominera eller tillsätta kulturadministratörer eller chefer för kulturinstitutioner på grundval av deras politiska, religiösa eller företagsrelaterade samarbeten.

90. Den särskilda rapportören rekommenderar att stater och andra uppdragsgivare gör bedömningar av och tar upp begränsningar för konstnärlig frihet som införs av företag på ett mer omfattande sätt, samt påverkan på konstnärlig frihet som kommer från aggressiva marknadsföringsstrategier på medie- och kulturområdet. Det stöd som kommer från kulturindustrin bör ses över med utgångspunkt i rätten till konstnärlig frihet. Den särskilda rapportören rekommenderar särskilt att stater

(a) använder och/eller inför anti-trustlagstiftning och lagar mot monopol inom medier och kultur,

(b) stöder åtgärder som syftar till att oberoende bokhandlare, musikaffärer och biografer kan överleva hotet från stora butiker, filmstäder och globala distributörer,

(c) säkerställer att åtgärder som införs för att stödja privat sponsring av konst inte påverkar den konstnärliga friheten negativt,

(d) tar fram tydlig nationell lagstiftning som förbjuder tvingande avtal där upphovsmän avtalar bort rätten till sina verk,

(e) stöder etablerandet av ideella upphovsrättsorganisationer som har rätt att samla in och distribuera inkomster från konstnärliga verk och framträdanden, där majoriteten i styrelserna består av konstnärer,

(f) uppmuntrar till initiativ som stöder gratis juridiska ombud för konstnärer eller annan form av rättsligt stöd,

(g) bedömer och hanterar på ett heltäckande sätt vilken påverkan nuvarande immaterialrätt har, särskilt den som gäller upphovsrätt och upphovsmäns rättigheter i förhållande till den konstnärliga friheten,

(h) fullt ut stöder konstnärlig kreativitet och upprättande av kulturinstitutioner tillgängliga för alla; myndigheter ska fungera som finansiellt stöd för program som inte får sponsring från företag och vara medvetna om att de inte kan lägga sig i innehållet; det kan finnas olika system för statligt stöd, inklusive delegering av beslut om finansiering till oberoende organ för kollegial bedömning, vilka bör agera i enlighet med transparenta villkor och förfaranden; dessa organs beslut ska motiveras och vara möjliga att överklaga.

(i) fullständigt genomför Unescos rekommendation om att erkänna konstnärers yrkesstatus,

(j) utvecklar och stärker konstutbildningen i skolor och samhällen, ingjuter respekt, uppskattning och förståelse för konstnärlig kreativitet, inklusive utveckling av idéer för acceptans i syfte att väcka förmågan att vara konstnärligt kreativ; konstutbildning ska ge studenter ett historiskt perspektiv på den ständiga utvecklingen när det gäller uppfattningen om vad som är acceptabelt och vad som är kontroversiellt.

91. Den särskilda rapportören rekommenderar att nationella institutioner för mänskliga rättigheter och icke-statliga organisationer

(a) dokumenterar systematiska överträdelser gällande rätten till konstnärlig frihet och kreativitet,

(b) lägger fram resultaten för behöriga nationella och internationella organ, särskilt kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och kommittén för de mänskliga rättigheterna,

(c) stöder konstnärer som hotas, framför allt genom juridiskt stöd.

Bilaga I

[Endast på engelska/franska/spanska]

Svar på frågeformulär om rätten till konstnärlig frihet

Medlemsstater i Förenta nationerna

Argentina	Libanon
Azerbajdzjan	Mauretanien
Bulgarien	Monaco
Kambodja	Mongoliet
Colombia	Montenegro
Kuba	Norge
Tjeckien	Rumänien
Danmark	Seychellerna
Estland	Serbien
Fiji	Slovenien
Georgien	Spanien
Tyskland	Syrien
Irland	Ukraina
Japan	Amerikas förenta stater

Nationella institutioner för mänskliga rättigheter

Österrikiska ombudsmannanämnden
 CNDP Rwanda
 Defensoria del Pueblo de la Republicana Bolivariana de Venezuela

Andra intressenter

Alliance of Canadian Cinema, Television and Radio Artists (ACTRA)
 Amis des étrangers au Togo
 Arts Council of Northern Ireland (Storbritannien)
 Canada Council for the Arts
 Céline Romainville, Universités de Louvain et de Saint Louis, Belgien
 Coalition béninoise pour la diversité culturelle
 Collectif Alger-Culture
 Danska konstnärsrådet
 Tjeckiska skådespelarförbundet
 Equity, Storbritannien
 Japanska skådespelarförbundet och japanska konstrådet
 Jordi Baltà, Fundación Interarts, Spanien
 Mark Vladimirovitj Shugurov, Ryska federationen
 Meta Atauea, kulturproducent, Kiribati
 National Association for the Visual Arts, Australien
 Observatoire de la diversité et des droits culturels, Schweiz
 Organización de Sindicatos de Artistas del Estado Espanol (OSAAEE)

Portugisiska koalitionen för kulturell mångfald
Rumäniens oberoende organisation för mänskliga rättigheter
Syndicat français des artistes interprètes

Övriga bidrag

Unesco

Bilaga II

[Endast på engelska]

Expertmöte om rätten till konstnärlig frihet (Genève den 4–5 december 2012)

Förteckning över experter

Bruguera, Tania	Installations- och performancekonstnär (Kuba)
Cuny, Laurence	Människorättsadvokat och samordnare för ett residensprogram för konstnärer i fara (Frankrike)
Dacey, Austin	Lektor, Institutionen för filosofi, University of Central Florida, och rådgivare, Freemuse (USA)
Hazan, Pierre	Lektor, universitetet i Genève, ledare för ett program om hågkomst, Genèves universitet för konst och design (Schweiz)
Karabuda, Alfons	Kompositör och ordförande för European Composer and Songwriter Alliance (Sverige)
Knüsel, Pius	Före detta ledare för Pro-Helvetia Swiss Arts Council (Schweiz)
Iglesias, Marisol	Programansvarig, avdelningen för yttre förbindelser, Wipo
Malik, Kenan	Ledande gästforskare vid Institutionen för politik, internationella studier och policystudier vid universitetet i Surrey och styrelseledamot i Index on Censorship (Storbritannien)
Mboya, Joy	Ledare för Performing and Visual Arts Centre Ltd. och medlem i Arterial Network Steering Committee (Kenya)
Merkel, Christine M.	Ledare för avdelningen för kultur, världsminnen för den tyska delegationen till Unesco, exekutiv samordnare för den tyska federala koalitionen för kulturell mångfald (Tyskland)
Mintsjeva, Svetlana	Ledare för programmen vid National Coalition Against Censorship och grundare av NCAC Arts Advocacy Project (Förenta staterna)
Nadeem, Shahid	Pjäsförfattare och yrkesverksam inom medier (Pakistan)
Obuljen, Nina	Forskare i kulturpolitik (Kroatien)
Reitov, Ole	Programchef och en av grundarna till Freemuse – the World Forum on Music and Censorship (Danmark)
Saghieh, Nizar	Advokat (Libanon)
Sansour, Larissa	Multimediekonstnär (Palestina)
Spencer-Shrestha, Oliver	Ledare för konstnärlig frihet inom organisationen Artikel 19 (Storbritannien)
Vézina, Brigitte	Juridisk handläggare, Traditional Knowledge Division, Wipo

Konstnärsnämnden främjar konstnärers möjligheter att utveckla sitt konstnärskap och nyskapande kulturell verksamhet genom stipendier, bidrag och internationell samverkan. Konstnärsnämnden bevakar och analyserar de ekonomiska och sociala villkor som är förutsättningen för konstnärers livssituation, verksamhet och utveckling. Konstnärsnämnden är en statlig myndighet under Kulturdepartementet.

KONSTNÄRSNÄMNDEN

Konstnärsnämnden

ISBN 978-91-978001-9-8

www.konstnarsnamnden.se